

FORRONGÁS KATOLIKUS SZELLEMI ÉLETÜNKBEN

NEM RÉG érdekes szellemi párviadalnak lehettünk szemtanúi, mely katolikus publicisták között zajlott le egyrészt a Nemzeti Újság, másrészt a Magyar Nemzet hasábjain. A vita P. Varga László S. J. „Keresztény felelősség“ címen megjelent cikkgyűjteménye kapcsán a *hivatásrendiség gondolatrendszere* körül fejlődött ki s abban a Nemzeti Újság részéről Freesz József, Ijjas Antal és Szigethy Endre vett részt, a Magyar Nemzet részéről pedig Acsay Tihamér, Gogolák Lajos és Almásy József. A vitába utóbb belekapcsolódott Nyisztor Zoltán is, akinek állításaira Almásy József válaszolt.

Ez a hírlapi csata s főként katolikus folyóiratainknak néhány ugyancsak nemrégiben megjelent feltűnéstkelő közleménye arról ad hírt, hogy a katolikus élet „állóvize“ (ahogy a fentebbi folyóiratok egyike a katolikus közélet szellemi mozdulatlanságát epésen elnevezte), hosszas tespedés után most újra megpezsdült: a felszín alatt már régóta feszülő erők — kilépve fojtott passzívításukból — hangos belső forrongásba mentek át. Aki tisztában van a magyar katolicizmusnak, mint nemzeti életünk egyik legszámottevőbb erkölcsi és anyagi tényezőjének egész jövő fejlődésünkre kiható fontosságával, az kétségkívül csak örvendhet e dús gyöngyözésű belső forrásnak, mely éppen korunk „forró köve“ körül, a szociális kérdés körül buzgott fel. De ugyanakkor bizonyos szorongással is tekinthet reá, mert ahogy az már ilyen vitáknál általában történni szokott: a vita hevében felszínre került sok idegen anyag kezd a maga képére színezni át a dolgokat, sőt mi több: már-már az elvi lényeg elhomályosításával fenyeget. Valóban, amennyire szükségesek az ilyen forrongások a fejlődés szempontjából, éppen olyan veszélyesek is. Mert ahogy hoznak néha egészséges elvi tisztázódást, éppúgy hozhatják a fogalmak még nagyobb zürzavarát, ahogy megújítanak, egységesebbé és korszerűbbé tesznek egyes esetekben, éppúgy eredményezhetnek végzetes, minden kibontakozást már csirájában elfojtó megkülönböztetéseket is. Katolikus szellemi életünknek ez a belső zajlása szintén e kettős kimenetel lehetőségével indul, épp azért igen fontos, hogy jó szó, őszinte megvilágítás, pártatlan hozzászólás a dolgok további alakulását olyan irányba terelje, ami nem szétzillesztő meghasonlások felé vezet, hanem a másik lehetőség: a lelki és szellemi megújulás felé visz közelebb.

Ez annál sürgősebbnek látszik, mert a vitázók minden kétségtelen jószándéka s megújulást kereső embersége ellenére máris létrejött — igaz, már egy korábbi folyamat eredményeképpen — bizonyos megoszlás, bizonyos polarizálódás; a katolikus szellemi életben belül máris kialakult az a társadalmi küzdelmek tágabb területéről jól ismert „két oldal“, mely valami végzetes kancsalságból kifolyólag, amikor ugyanazt a célt veszi szemügyre, homlok-

egyenest más irányba tekint. Szerencsére azonban ez a szembenállás — egyazon hitközösségben élő emberekről lévén szó — nem lehet annyira teljes és kiegyenlíthetetlen, mint a szociális törekvések szélesebb mezején. Az élet alapkérdéseiben megmutatkozó nyilvánvaló egyelvűség, a közös hitbeli célok és eszmények, az örök dolgok megítélésének azonos szempontjai, mindezek olyan eltéphetetlen szövedéket alkotnak, amit meglazítani igen, de teljesen és tartósan feloldani alig lehet. Tekintsünk el azonban a vallási eszmények összefűző szálaitól s ítéljük meg tisztán mozgalmi szempontból a helyzetet: akkor is megnyugtathat az a tény, hogy a két szembenálló tábor között ott látunk egy másik erőcsoportot is, a fiatal katolikusok szabad harci csoportját, mely a szociális igények és katolikus hitelvek bátor egyeztetésével máris építi azt a biztos „középutat“, amelyen mindannyian elindulhatnak majd a katolikus megújulás, a katolikkusságra is érvényes természetes fejlődés és korszerű feladatvállalás felé.

DE NÉZZÜK MEG közelebbről az ügyet. A mostani forrongás első buborékai kétségtelenül a *Jelenkor* című kéthetenként megjelenő katolikus orgánium tűzgyújtásának az eredménye. Ezt az orgániumot és szerkesztőjét már korábbról is mint a mai divatos jobboldali áramlatok ellenzójét, sőt ellenségét ismertük meg. Merev eréllyel fordult el mindig a nyugatról beszivárgó újabbkeletű eszméktől és inkább a demokrácia szabadabb szelleméhez mutatott vonzódást. Ez a vonzalma — az okokat nem kutatjuk — az utóbbi időben mintha még élénkebbé vált volna: a folyóirat demokrataliberális és katolizált zsidó munkatársai között újabban ott láthatunk egy-két hitű izraelitát is. Külön feltűnő az a szeretet, hogy egyes zsidó írókról, illetőleg azok könyveiről megemlékeznek.

Ez a folyóirat nemrégiben keményen megbíráltta Mihalovics Zsigmondot, a Katolikus Akció igazgatóját, egyik beszéde miatt, amelyben a liberálizmusról szólva, könyörtelenül elmarasztalta ezt a szellemi irányzatot. A folyóirat gúnyosan olvasta Mihalovics Zsigmond fejére, hogy olyan ellenség ellen hadakozik, aki már rég halott, s ugyanakkor egy szava sincs a mai divatos s nemzeti életünkre annyira veszélyes áramlatokkal szemben.

Ez a hozzászólás is jól mutatja a fenti folyóirat már érintett magatartását és azt az érzékenységet, amellyel a demokráciával többé-kevésbé összenőtt liberálizmus említésére azonnal felfigyelt. A vihart azonban tulajdonképpen nem ez a közlemény korbácsolta fel, hanem egy másik megnyilatkozás, ami a lap november 1-i számában látott napvilágot. A cikket, amely P. Varga „Keresztény felelősség“ című kétkötetes tanulmánygyűjteményével foglalkozik, Gogolák Lajos ismert demokrataliberális publicista írta, a Magyar Nemzet belső munkatársa s benne „elsöprő“ bírálatban részesíti P. Vargának a hivatásrendiség eszmekörében fogant fejtegetéseit. A lap és a cikkíró állásfoglalásának érzékeltetésére nem árt néhány részletet idézni e bírálatból, annál is inkább, mert az említett hírlapi párviadal éppen ennek a cikknek a nyomán indult el. A cikk bevezetőjében ezeket mondja nem csekély gúnyval Gogolák:

„Varga László S. J. érdekes és figyelemre méltó jelenség; nem annyira mondanivalói eredetiségének köszönhető az egy időben neki osztályrészül jutott érdeklődést, mint inkább a modernak és magatartásnak, ahogy egy időben fellépett. Nála lendületesebben senki sem propagálta az ú. n. keresztény rendiség gondolatát s újabb időben kevesen támadták hevesebben a liberálizmust és a szocializmust. Ez utóbbihoz nyilván nagy bátorságra volt szüksége: támadásai ugyanis éppen a legkorszerűbb áramlatok idején hangzottak el s tudjuk, mily merészség kellett akkoriban a XIX. század elleni fenyegetésekhez... Ami pedig a keresztény rendiséget illeti, Varga László S. J. szintén elmésen választotta meg ehhez az időpontot: akkoriban propagálta ezt a gondolatot, (azt egészen sajátos módon kizárólagosan autorizált katolikus politikai formának sejtetvén), midőn a dolgozó rétegek szabad szervezkedése és független megnyilatkozásai elé a legnagyobb akadályok gördültek. Varga László S. J. tehát minden esetben ritka közéleti bátorságról és merészségről tett tanúságot.“

Valamivel odébb:

„Ez a bátorság, mely a stílus lángolásával egyesül Vargánál, csak akkor lesz igazán szembetűnő, midőn észrevesszük, hirtelen: a különben rendkívüli hangsúlyozottsággal katolikus-keresztény Varga *szinte egyetlen szót sem ejt a korszerűség uralkodó irányjai ellen*. Egy helyütt ugyan a mai tekintélykorszakot és rendszereket a liberálisizmus örökségének tünteti fel... Egyetlen szót sem szólt róla, az utóbbi két nagy pápa, XI. és XII. Pius micsoda szent lelkesedéssel küzdött ez ellen az aktuális korszerűség ellen. A pápai enciklikák, levelek, megnyilatkozások, beszédek erre a küzdelemre vonatkozólag teljes egészükben rendelkezésünkre állanak, de nálunk szerfelett keveset akarnak tudni róluk egyesek. Varga bőszégesen ismerteti a szocializmus elleni pápai nyilatkozatokat, de hogy más pólusokról is nyilatkoztak a pápák, arról már különleges bölcseséggel hallgat.“

Majd egy másik helyen:

„Nem örök eszmények hajtják, nem a „keresztény felelősség“ hatja át buzgó propagandistánkat, hanem igenis, az aktuálpolitikai érdeklődés. Holott mennyi nemes szándék és indítás volna benne, — ezt jóhiszeműen és tisztességesen el kell ismernünk. Megindítóan ír az alföldi földműves szegénységről, valóban meghatnak a szegények sorsát, a megélhetési nehézségeket, az agrárszegénység kétségbeejtő helyzetét elmondó oldalai... De ennyi elég neki... Attól már szemmel láthatóan irtózik, hogy meglássa, miért is állanak így a dolgok. A társadalmi dolgokban tehát kódós, misztikus és romantikus. Ám annál világosabban gondolkodik az aktuálpolitikai kérdésekben. *Az egész szociális elégedetlenséget szívesen terelné bizonyos divatos formációk ölére.*“

Végül még egy idézet:

„Mit tagadjuk: Varga reakciós politikus. A reakciósnak abból a fajtájából, akik tetszetős népmozgalmakkal és jelszavakkal harcolnak a nép igényei ellen, tömeget hoznak a tömegek ellen.“

Az idézetek elég beszédesen bizonyítják, hogy amikor a „két oldal“ jelenlétéről beszéltünk, nem estünk a legcsekélyebb túlzásba sem. Ez a cikk nemcsak felfogásában, de frazeológiájában is egy

jólismert irányzat szellemi jegyeit viseli magán s egy pillanatig sem hagy kétséget afelől, hogy íróját és a közlő folyóiratot a mai egyensúlyi küzdelmek mérlegén melyik serpenyőben kell elhelyeznünk. De nemcsak a maga helyét jelöli ki ez a megnyilatkozás, hanem ugyanakkor teljes határozottsággal rámutat ellenfele hovatarozására is. Nem mi vagyunk hivatva eldönteni, hogy P. Varga és rajta keresztül a hivatásrendiség eszmekörében élő katolikus vezetőférfiak ellen felhozott vádakból mennyi az igaz s mennyi irandó a látszatok és tévedések számlájára. Annyi azonban kétségtelen, hogy e cikket követő, már említett vita során a hivatásrendiséget védők feltűnő egyöntetűséggel ragadták meg az alkalmat, hogy védekezzenek az ellen a széles körökben elterjedt vélemény ellen, mintha mozgalmuk annakidején a parancsuralmi törekvések diadalrajutását segítette volna elő. Maga a hivatásrendiség kérdéskomplexuma is mintha csak éppen ürügy lett volna eme emédonyilatkozatok megtételére, mintha csak arra szolgált volna, hogy leple alatt visszautasíthassák azoknak a köröknek a vádjait, akik már kezdettől fogva szemben állottak a szélsőjobboldali mozgalmak eszméivel s akik ma sem tudják elfelejteni a hivatásrendi vezető férfiaknak, hogy mozgalmukkal „a koreszmét szolgálták, mely lényegében antikatólikus, hagyománytalan és destruktív”. Nem arról van szó — ezt maguk a támadók is hangsúlyozzák — hogy a hivatásrendiségi mozgalom vezetői „támogatni akarták volna a nyilasokat, hogy ne lettek volna... az állami omnipotencia ellenfelei, ami minden katolikusnak kötelessége”, hanem arról, hogy „a hivatásrendi mozgalom *nem küzdött a téves koreszmék ellen*, hanem csak az ellen küzdött, hogy a korszellem ki ne sajátítsa a mindeneket megmozgató szociális kérdést: csak hogy nem tudván elérni, hogy a szociális kérdés megoldása össze ne fűződjön a diktatúrának és nyilasságnak egyéb gondolataival”, mozgalmával akaratlanul is a nyilas mozgalom malmára hajtotta a vizet. Abban a tényben tehát, hogy a hivatásrendi mozgalom elmulasztotta nyíltan szembeszálni a szélsőjobboldali törekvésekkel, a Jelenkor és köre „hidépítést és opportunizmust” lát s ha szándékában nem is, *hatásában* nyilaspártolással bélyegzi meg a másik oldalt.

Vádakkal szemben legtöbbször vádakot szoktak állítani — így történt ez a hivatásrendiség körüli vitában is. Nyisztor Zoltán, aki utóbb szintén bekapcsolódott a vitába, „Miről van szó?” c. cikkében azzal vádolja meg a Magyar Nemzet, illetve a Jelenkor cikkíróit, hogy ezek kiosztották egymás között a szerepeket és egy jól átgondolt, egységes haditerv szerint támadnak a hivatásrendiség, P. Varga és Mihalovics Zsigmond, tehát nyilvánvalóan a katolikus Egyház ellen, ők tudják, milyen gonosz és sötét tervek érdekében. Nyisztor cikkére a Jelenkor-ban Almásy József válaszolt. Visszautasítja Nyisztor gyanúsításait, büszkén hangoztatva, hogy mind ő maga, mind pedig a Jelenkor szerkesztői, sohasem írtak le egyetlen olyan sort sem, melyre rá lehetne ütni a katolikus elvek megtagadásának vagy akár meglazításának és felhígításának a bélyegét, vagy amelyre rá lehetne fogni ezen elvek opportunisztikus magyarázását és alkalmazását.

„A Jelenkor azonban — panasolja Almásy — mindig mostoha testvérnek érezte magát katolikus sajtótermékek együttesében. Hiába szólaltatta meg hasábjain a katolikus tudomány legerősebb oszlopait jelentő professzorait, hiába hangoztatta és hangsúlyozta váltig a maga katolikus jellegét, annyi öntudattal és önérzettel, annyi intranzigenciával és harcos hittel, semmiféle kompressziumot és híverést nem ismerő következetességgel, mégse sikerült elérnie, hogy a katolikus lapok *valamennyien* katolikus testvérnek tekintsék és testvérként kezeljék.“

Majd így fejezi be válaszát:

„Állítom és vállalom érte a felelősséget, hogy amit írt (t. i. Nyisztor Zoltán), az nem méltó sem Nyisztor Zoltánhoz, sem a Nemzeti Újsághoz. Honnan veszi a bátorságot, hogy premeditált, kitervezett és beosztott támadással gyanúsítson a katolikus szervezetekkel szemben vagy egyes személyekkel szemben, nem is sejtem. Akárhogy vizsgálom önmagamot, írásaimat, multamat, nem tudom felfedezni, mivel adtam okot s nem is képelem, mivel érdemelte ezt meg a Jelenkor és a Magyar Nemzet — a konkurrencián kívül persze. A lelki függetlenség, az önálló gondolkodás, az elvhűség, a szellemi színvonal lenne az, ami egyeket ilyen izgalomba hoz s amiért anathemát kiáltanak?“

A támadásnak és védekezésnek ezen vívó-óráján — amint az a fentebbiekből is kitűnik, — mind sekélyesebb fegyverek csattogását hallhatjuk, mind gyakrabban az olyan pengék, amelyeknek kényes személyi éle van, sőt már olyanok is felvillannak, amelyeket az érdek és az üzleti féltékenység köszörült ki hegyesre. Elvi kérdésekről ezekben a megnyilatkozásokban már alig esik szó, annál tágabb teret kap bennük a személyes vádaskodás, az átlátszó célzatú gyanúsítgatás, a megbántottság — s mindezek visszahatásaképpen: az öndicséret. A folyamat tehát teljesen jogossá és indokoltá teszi azt az önként támadó aggodalmat, mely egyrészt az elvi lényeg elsikkadását félti, másrészt az összefogó erők érvényesülése helyett a zétforgácsoltóság veszedelmétől tart. A vita kétségtelenül itt érkezett mélypontjához s majd ezután válik el, hogy ez az egészséges tisztázódás lehetőségével megindult belső forrongás politikai számonkérések és ádáz személyeskedések hinárjába fullad-e, vagy pedig a *politikum* mellett egyenlő, vagy még teljesebb joggal, szót kap a *katolikum* is, az az emelkedettebb és áldozatosabb lelkiség, mely egyedül képes — a mai idők zűrzavarában szinte természetesen adódó — személyi és elvi szakadékokat áthidalni. Egyelőre azonban még alig láthatjuk ennek jelét: a két oldal ezidőszertint — a szociális kibontakozás legnagyobb kárára — valóban „két oldalként“ áll egymással szemben, szűkebb párhuzamaképpen annak az elszánt küzdelemnek, amely ma ezen a téren ország-, sőt világszerte folyik. De hinni szeretnők, hogy ez csak a pillanatnyi helyzet. A világ versengő erői számúzhetik magatartásukból minden emberi vita megtermékenyítőjét és jó véghez segítőjét: a megértést, a katolikus szellemiség azonban sokáig nem rekesztheti ki azt, mert akkor saját magával, legmélyebb lényegével kerülne ellentétbe. Megértést kérni azoktól, akik a szeretet törvénye alatt állanak, igazán elemi követelmény! Pedig, éppen ez hiányzott a vita eddigi

folyamán; ezért éleződött ki, vált szélsőségesse s csapott személyi vádaskodásokba, elvi tisztázódás és szociális megújulás helyett ezért vezetett politikai, sőt üzleti érdekvédelemhez. A megértés hiánya: igen, nyugodtan ebben foglalhatjuk össze annak a teljes kudarcnak az okát, amely egy katolikus publicisták és egyházi férfiak között lezajlott szellemi párviadalban a politikával szemben a *katolikumot* érte.

POLITIKUM ÉS KATOLIKUM — valóban, e két fogalom egyensúlya nélkül alig képzelhető el komoly, katolikus jellegű szellemi és társadalmi megmozdulás. Szerencsére ilyenekkel is találkozunk mai katolikus szellemi életünkben. Arról a fiatal szellemi csoportról van szó, mely az *Új Élet* körül tömörülve, különösen a magyar katolicizmus *szociális* feladatainak bátor meghirdetésével szerzett érdemeket s amely ma is egyik legkitartóbb szószólója a magyar életigényeknek a katolicizmus felé.

Az *Új Élet* nevét és szellemét attól a felvidéki folyóirattól vette, amely a megszállás éveiben mint a Prohászka-Körök hivatalos orgánuma, Pfeiffer Miklós kanonok kiváló irányítása mellett, egyetlen védőgátként állott a felvidéki magyar ifjúságot elborítással fenyegető baloldali áramlatok útjában. Akkori nagy megtartó erejét különösen két tulajdonságának köszönhetette: semmi elől meg nem hátráló katolikus kiállásának s a korszerű szociális feladatok irányában elfoglalt bátor magatartásának. A folyóirat a Felvidék visszacsatolása után, — tudomásunk szerint anyagiak hiányában — kénytelen volt beszüntetni megjelenését. Az úr azonban, ami nyomában keletkezett, sokkal nagyobbak bizonyult, semhogy sokáig tétlenül szemlélni lehetett volna. A múlt évben aztán, néhány lelkes fiatal katolikus kezdeményezésére, a folyóirat újjászervezve ismét megjelent.

Az új szerkesztők azóta bebizonyították, hogy nem méltatlanok a folyóirat gazdag szellemi örökségéhez. A folyóirat címe alatt ez áll: „Katolikus, szociális és világnézeti szemle.“ A „katolikus“ és „szociális“ tartalom tehát a folyóirat átszervezésével nem szakadt el egymástól, hanem továbbra is összefonódva és éppen olyan határozottsággal jelentkezik, mint a kisebbségi idők legelszántabb küzdelmei közepette. Üssük fel a folyóirat bármelyik számát s azonnal meggyőződhetünk: nincs ma katolikus orgánom, amely annyira egyensúlyba tudná hozni a katolicizmus örökérvényű elveit az időszzerű reform-feladatokkal, amely annyira magyar tudna lenni és ugyanakkor annyira egyetemes.

Nézzük meg pl. a szerkesztő András Károly egyik nemrég megjelent vezetőcikkét, melyben a magyar katolikusság korszerű szerepvállalásának halaszthatatlan szükségességére mutat rá.

„Aki figyelemmel kísérté az utóbbi években a magyar katolicizmus életet, sőt maga is részt kérhetett belőle, — írja András Károly — sokszor látta keserű fájdalommal, mennyire hiányzik belőle egy Prohászka szent lobogása, egy Bangha páter fölényes vezérlő akarat, elsodró lendülete. Még mintha emléküik zsarátnokai is kihúnytak volna egy ideje, már katolikus oldalon is tó álló vizéhez hasonlították

a magyar katolicizmust. De most mintha megmozdult volna a tó vize, mintha új tüzek lobognának fel a lelkekben: a háború szenvedései, súlyos megpróbáltatásai és a közös veszedelem riasztó közelsége érezteti hatását. Egyre nagyobb tömegek fordulnak a kereszténység felé, tudatosan, vagy csak ösztönösen feléje nyújtják segélykérő kezüket. tőle várják a megoldást, a veszélyek elhárítását, a nagy világrengésben megingó alapok biztosítását.

Nem mi írjuk le először ezeket az igazságokat, — katolikus körökben sokszor szó esik most a keresztény megújulás lehetőségeiről, a tömegek tisztuló vágyairól és elszántságáról, amellyel áldozatokra is hajlandók érte. De úgy érezzük, e tények megállapításánál több még alig történt s ezért nem hallgathatjuk el aggodalmunkat, hogy végzetes tévedés, a jövőről való lemondás lenne, ha a magyar katolicizmus most nem jutna tovább a tények leszögezésénél.“

A megtisztuló keresztény lelkületnek ezek a megnyilvánulásai nem új dolgok a figyelő szemében — állapítja meg azután András — az első világháború idején körülbelül ugyanezen a folyamaton ment át a keresztény társadalom. Akkor is új keresztény lelkületről beszéltek, a tömegek Krisztus utáni vágyáról s arról, hogy e tömegek megtisztuló keresztény lelkületükkel rövidesen megteremtik az új világot. S mégis mi történt 18-ban? Hogyan magyarázható meg azok után a forradalom kirobbanása és térhódítása s mindaz, ami azóta végbement? András a magyarázatot nem könnyen adó külső tényezők összefüggéseiben keresi, hanem a szigorú önvizsgálat eszközével próbálja megközelíteni. S e belső vizsgálat eredményeképpen megállapítja, „a mi keresztény, pontosabban katolikus politikánknak az volt legnagyobb hibája, hogy amikor a nemzet a társadalmi és szociális kérdéseknél időzött s ezekből formálta meg vágyait, nem állt melléje egész súlyával, nem talált módot arra, hogy meghirdesse és kiharcolja számára a szociális pápai enciklikák életformáját. Sőt, mintha azt is elmulasztotta volna, hogy ezek az alapelvek egyáltalán belekerüljenek a köztudatba... A csalódott társadalom tehát máshova fordult, megjárta a világnézeti kalandok útját, de ez a vállalkozása is csak újabb csalódásokat jelentett s *ma ismét itt áll előttünk, várja az elindítást*“.

A magyar katolicizmus tehát nyilvánvalóan válaszútra érkezett. Vagy vállalja a történelem által neki mégegyszer s talán utoljára felkínált szerepet, rálépve így a fenntartás nélküli reformpolitika világosan kijelölt útjára, vagy pedig lemond döntő tényező voltáról s túri, hogy a reformok megvalósítását rajta kívülálló erők, esetleg éppen a kereszténység elszánt ellenségei végezzék el. Harmadik megoldás ezúttal nem lesz lehetséges.

András Károly így fogalmazza meg ezt az alternatívát:

„Ha vállalkozunk erre a szerepre, a jövődő magyar katolikus politikának semmi esetre sem szabad még egyszer bejárnia azt a régi utat, akár azzal, hogy *csak tudomásul vesszi* a tömegek spiritualizálódását s ezt könyveli el legnagyobb eredményének, vagy pedig újra a *régi alapokon, bizonyos* kérdések tisztázása nélkül hirdet új keresztény politikát. Ma szélsőjobbtól szélsőbalig mindenki keresztény politikáról beszél, de a katolicizmuson kívül egyik sem tud elegendő biz-

tosítékat nyújtani arra, hogy ez a politika valóban keresztény lesz. Ezt a tömegek is érzik s ép ezért ma sokkal könnyebb volna egy új katolikus politika kibontakozása. De hangsúlyozni kell, hogy ez a katolikus politika csak akkor számíthat a tömegek megértésére és bizalmára, ha félre nem érthető módon s azonnal leszögezi álláspontját azokban a társadalmi kérdésekben, amelyeknek a megoldását ma mindenki áhítozza és amelyek nélkül szó sem lehet új Magyarországról. Bizonyos, hogy ma még országhatárokért folynak a háborús küzdelmek, de a politikai kérdéseken máris átizzik a szociális problémák tüze s az egyes országokon belül ennek a jegyében fog lezajlani a döntő küzdelem pártok és világnézeti csoportosulások között. Ha tehát a magyar katolicizmus meg tudja hirdetni azt a modern és minden kétséget kizáró programot, amelyet a magyarság vár tőle, hozzászámítva még világnézeti esélyeit is, biztos lesz a győzelme. Ellenkező esetben azonban kénytelen lesz lemondani arról, hogy döntő tényező legyen ebben a harcban s el kell majd tűrnie, hogy mások, magukat jelszavaikban ugyan keresztényeknek hirdetőik, a valóságban azonban a kereszténységtől áthidalhatatlan távolságban állók hajtsák végre a nagy szociális reformokat.“

Ami a „modern és minden kétséget kizáró programot“ illeti, azt András Károly *a szociális pápai enciklikák tanításában jelöli meg*. Megoldásért tehát nem fordul egyik mai divatos rendszer felé sem, hanem azt is a katolikus hitelvek eszmekörében keresi. A szociális pápai enciklikákról a két szembenálló oldalon is gyakorta szó esik, de emlegetésük ottan — ezt nem egy megnyilatkozásukból éreztük ki — inkább csak az újabb keletű szociális érdeklődések takarójául szolgál. Egyedül az Új élet az a katolikus megnyilatkozási fórum, amely nyíltan és következetesen a pápai enciklikák alapelveinek *maradéktalan* érvényesítését követeli, ez enciklikákat jelölve meg az új keresztény politika *egyetlen* alapjául. „Amikor tehát keresztény politikáról van szó — írja ebből kiindulva fenti cikkében András — nem a régi szervezetek, nem a régi szellem feltámasztását, esetleg némi vérátömlesztéssel való harcbevetését“ várja a katolikusság, „hanem . . . a határozott kiállást s a tőle elválaszthatatlan mozgalmi lendületet óhajtja minden idegszálával“. Kétségtelen, a félmegoldások ideje éppúgy letűnt, mint az elvek üres hangoztatásának kényelmes korszaka, cselekvésre van szükség, széles mozgalmi kibontakozásra. A magyar katolikusságnak e tekintetben sem kell idegen példák felé fordulnia: mintaképül ott állanak azok a szervezeti megoldások, amelyek magyar szükségek indítására a katolikus lelkiség kohójában formálódtak ki s amelyek az utóbbi évtized alatt olyan kiváló eredményekhez vezettek. Gondoljunk itt a KALOT és testvérmozgalmi munkájára, arra az átfogó méretű szervezkedésre, mely egy egész társadalmi osztály életerületét ölelte fel. „Ezek az új elindulásnak nagyszerű mintaképei lehetnek — szögezi le András Károly is — az ő szellemüknek kell megteremkenyítenie a társadalom minden rétegében meginduló katolikus újjászületést, hogy az egész társadalmat átfogó, megmozgató tényezővé növekedhessék. Számunkra — teszi még hozzá — *csak ez* jelentheti az új világ ígérését, *ezt valljuk* a keresztény politika *egyetlen* biztosítékának.“

Fejtegetéseit ezzel fejezi be András Károly:

„Fájdalommal látunk minden olyan kísérletet, amely elsorvadt, be nem vált szervezetekkel, üres keretekkel, olcsó egyesületessel, hitelüket vesztett kongó jelszavakkal, szociálpolitikának nevezett patriarchalis vállveregetéssel, a mai helyzet világnézeti adottságainak tökéletes kihasználásával, de különben egyhelyben topogással szeretné megoldani a magyarság nagy problémáit. Végzetes tévedés lenne ezt nevezni keresztény politikának s ezzel állani útját az igazi kibontakozásnak.“

Ez a cikk föltétlenül egyik legfigyelemreméltóbb megnyilatkozása az új kibontakozásokat kereső magyar katolikus szellemiségnek. Tételei világosak, álláspontja félreérthetetlen, vonalvezetésében a lefektetett sínek határozott célratörése feszül. Amíg a katolikus élet más táborában még mindig arról folyik a vita, vajjon milyen irányba is kellene elindulni, e fiatal csoport már sáncokat rak le s alagútakat épít, hogy az új idők gondolatait átvezethesse végre a magyar közélet kásahegyein. Ez az út, amint azt a fenti idézetekből is megállapíthatjuk, mindenütt a *magyar élet* irányában halad, életünk talajához, követelményeihez igazodik, — amiből megéppül azonban, az a *katolikum* eszményi anyaga.

Valóban úgy is felfoghatjuk a katolikumot, mint egy eszményi materiát, amelyből éppúgy formálhatunk templomi díszeket, mint hatalmas közérdekű alkotásokat. A katolikum ilyen értelmezéséből aztán természetesen következik: a katolikus lelkiiséget nem fecsérelni, hanem természetesen felekezeti aprómunkákra, hanem rendelkezésére kell bocsátani a nemzet építőösztönének, hagyva, hogy az saját izlése és szükségletei szerint használja fel. Magyar viszonylatban ma legsürgősebb építenivalók kétségtelenül szociális téren mutatkoznak, de jöhetnek idők, amikor a szociális kérdéssel szemben majd egyéb feladatok fontossága domborodik ki. Am most is, akkor is: a katolicizmusnak fel kell ajánlania a nemzet számára szellemi és erkölcsi erőlkészletét, hogy az hiányai kiküszöbölése céljából ne legyen kénytelen antichristian források segítségét igénybe venni. Az Új Élet és szellemi köre — úgy látjuk — ilyen egészen széles közösségi szerepet szán a katolicizmus eszmeformájának, valósággal *nemzeti* feladatokkal ruházva azt fel.

A katolicizmus közösségi szerepéről azonban nemcsak e harcos fiatal gárda van meggyőződve, hasonló értelmű megállapításokat ma már egyházi vezetőférfiak megnyilatkozásaiban is nemegyszer találunk. Az előbbieken sok szó esett P. Varga könyvéről, idézzünk talán ebből néhány idevágó elvi fontosságú részletet:

„Halvány fogalma sincs a kereszténységről annak, aki azt hiszi, hogy a mi vallásunk merőben az egyéni üdvösséggel törődik és a föld ügyeinek intézését teljesen átengedi a világ fiainak.“

„A hívő jóformán csak a végső célt, Istent és a maga üdvössége ügyét látta. Ezt a lelkiállapotot talán leghelyesebben vallási individualizmusnak mondhatnók. Az ilyen lélek nem vesz tudomást az Isten eredeti és teljes világtervéről, neki a föld csak a száműzetés helye, egy kellemetlen szálloda, nem érzi, hogy küldetése van, amely a világ újjá-

teremtésére szólítja. Kiveszett belőle a felelősség tudata és eszébe sem jut, mivel tartozik a közösségnek.“

„Ha teljes sikert akarunk, nekünk kell a társadalom és a közvélemény irányítását megszereznünk.“

Mindjárt meg kell jegyeznünk: a közösségi szerepvállalás minden szociális kötelezettségének tudatában teszi meg P. Varga ezeket a kijelentéseket, maga részéről is leszögezve, hogy mindenek előtt álló, legsürgősebb feladatunk a szociális bajok orvoslása.

„Amíg az elvekben tökéletes közöttünk az egység, a cselekvés síkján annál nagyobbak az ellentétek. Először is nem értünk egyet abban, még az egyházi emberek sem, hogy minden veszély eltörpül a mellett, amelyet a különféle színezetű szociális forradalom jelent. Éppen ezért kellene most minden erőnket ennek leküzdésére összpontosítani, felrétéve jobbidőkre minden egyéb okos tervet és különben dicséretes vállalkozást.“

P. Varga szociális ébresztő munkája különben (függetlenül attól, hogy politikai vonatkozásaiban esetleg kifogás alá eshetik) a maga szabad és erőteljes hangjával nagy hatással volt katolikus szellemi életünk ilyen irányú fejlődésére és sokat köszönhet neki az a fiatal publicista-gárda is, mely az Új Élet körül csoportosulva, e folyóirat előbb méltatott magatartását meghatározta. Nem lesz talán érdektelen egy-két ilyen vonatkozású idézetet szintén ideiktatni P. Vargától annak érzékeltetésére, hogy ma már hogyan ítéli meg e kérdéseket maga a papság is.

„... Az egyetlen boldogító meglepetés lenne az emberiség számára a keresztény társadalmi rend bevezetése, de mi éppen erre nem mutatunk komoly hajlandóságot, még kevésbbé elszántságot, mert sokan abban is konzervatívok vagyunk, amiben a kereszténység sohasem lehet konzervatív, t. i. a szociális fejlődésben; sőt számosan közülünk jobban rettegnék az újítástól e téren, mint a tévedéstől.“

„A mi erkölcsstanunk önmagában, különösebb alkalmazás nélkül is egyetlen elmarasztaló ítélet az uralkodó társadalmi és gazdasági rendszer fölött, mert ez nem egyéb, mint törvényesen elfogadott uszora-rendszer, amely XIII. Leó szavai szerint felfalja a népek boldogságát és békéjét. Mivel pedig a katolikus társadalom zöme mindaddig nem tette magáévá ezt a felfogást és érdekeltsége szerint vagy megalkudott a fennálló renddel, vagy a forradalom táborához szegődött, a kereszténység tekintélyét veszítette a közvélemény előtt, sőt egyenesen a társadalmi haladás közellenségének bélyegezték... Megváltó fordulat csak akkor áll majd be, amikor minden keresztény az emberi méltóság ügyvédje, az eltiprott jog és megtagadott igazságosság rendjének előharcosa lesz. Ez a legkevesebb szeretet, amivel embertársainknak tartozunk.“

„Nem számoltunk le önmagunkkal és megátalkodtunk az erkölcsi renyhesség bűnében, mert a keresztény és nemzeti ébredés korszakában is akárhányszor fontosabb volt egy igazgatósági tagság, vagy hajtóvadászat, mint a magyar munkásélet sötét problémái. Azt még értjük, hogy e felelősséget nem érezték azok, akik csak a politikai jelszavak cégtábláját festették át és maradtak, amik voltak. Egyáltalában nem menthetők azonban a többiek, akik a keserű történelmi leckét meg-

értve, úgy látszik, magukhoz tértek és ma komolyan veszik a kereszténységet. Nem célunk most az ő kereszténységüket tüzetesen elemezni, csak megállapíthatjuk, hogy az a vallásosság, amelynek annyi nagyszerű megnyilvánulását látjuk már a hétköznapi életben is, bár komoly, bensőséges meggyőződésből fakad, nem eléggé fölvilágosult és még távol marad attól a radikálisan egyértelmű magatartástól, amelyet az evangélium szelleme követel“.

Befejezésül még egy idézet P. Varga könyvéből:

„A nemzeti sorsközösség tudatosítása önmagában elégtelen, mert kissé elvont és általános, tehát kevés tartalmú eszme marad, amíg hiányzik belőle a dolgozó néppel, a munkással, a paraszttal, a nap-számossal való sorsközösség belátása.“

RÖVID ÁTTEKINTÉST próbáltunk adni arról a belső erjedésről, amely ma a magyar katolikus szellemi életét forrongásban tartja, s amelynek magjában társadalmi életünk egyik legidősebb problémája, a szociális megújulás kérdése áll. Nem volt célunk a vita minden pontját kimeríteni, sem szintetikus összefoglalást nyújtani a kérdésről: ez nagyon is korai lett volna, hiszen az erjedési folyamat még korántsem zárult le, sőt érzésünk szerint, a fontosabb és termékenyebb szakasza csak ezután következik. Mégis meg kellett emlékeznünk az ügyről, ha csak így a főbb kiszögelléseket érintve is, megkívánta ezt a kérdés felekezeti vonatkozásokon túl lépő általános magyar érdeke — és még egy érdek, az eredményes kibontakozása, amely talán könnyebben jön majd létre, ha némely kirívó jelenségekre még idejében felhívjuk a figyelmet.

Ez utóbbi a vita ismertetése folyamán nagyjából már megtörtént, így erre itt nem óhajtunk ismét sort keríteni. A másik dologra azonban, t. i. a vita magjában jelentkező szociális megújulás vágyára, néhány szóban még visszatérünk.

Most, így utólag megállapíthatjuk, hogy ez a vita csak azért fejlődhetett ki, mert a vitázók lényegileg teljesen *egyetértének*. Egyetértenek t. i. abban a lényeges dologban, hogy szükség van szociális megújulásra, szükség van társadalmunk korszerű újjáépítésére s ebből a munkából ki kell vennie részét a magyar katolikus-ságnak is. A megkülönböztetés tulajdonképpen merőben *módszerbeli* kérdéseken következett be. Ha nyíltan, ha hallgatólagosan, de mind két fél bizonyos mai politikai formációk függvényévé lett s ezzel a katolikus szociálpolitikai törekvéseket a „két oldal“ küzdelmének szokványos képletébe zárta. Az ilyenfajta küzdelmek természete aztán a most kialakult vitára is rányomta a bélyegét: az elvi párharcot csakhamar személyi áskálódások, gyanúsítgatások s az üres öndicséret hangjai váltották fel...

Persze, lett volna egy másik megoldás is, az, amit az Új Élet választott: függetlenül minden mai erőcsoporttól, megmaradni az önálló katolikus politika vonalán, kitartani a szociális pápai enciklikák szelleme mellett... Ebben az esetben ma egységesen jelentkezne a katolikus szociális akarata, nem így többfelé tagoltan, a nem méltó harok dultságával az arcán.

De nem ez a lényeg. A hangsúly azon van, hogy ez a szociális akarat, megújulási szándék, reformokra hajló készség — vagy nevezzük bárminek — létezik, van, ott lüktet katolikus szellemi életünk minden idegrostjában, s ha szét is tagolta azt a többirányú politikai orientáció, szándékában mégis egységes és félreérthetetlen.

Ne csodálkozzunk ezen a jelenségen és azon se, hogy ez a szociális megújulási vágy ilyen erőteljesen éppen a katolikus életben belül jelentkezik. András Károly idézett okfejtése elég világosan rámutat e forrongás okára, amikor a múlt világháborút követő sok belső megpróbáltatásunkat a katolikus szociális passzivitásának számlájára írja. A magyar katolicizmus érzi, hogy nagyot mulasztott akkor, s mivel a helyzet alakulása kezd az akkori időkkel mind több hasonvonást felmutatni, a tömegek útja az egyszerű már megjárt veszedelmes irányba fordulni, az annak idején megoldatlanul maradt s még ma is függő kérdések újra égető időszerűséggel lobognak fel lelkiismerete előtt. E lobogásban bizonyára sok van a máglya tüzéből is, hiszen nem kétséges: az idők fenyegetése ma sokkal kegyetlenebb s méreteiben sokkal általánosabb, mint talán eddig bármikor. A felelet pedig, amit az idők feltett kérdéseire adhatunk, kezd mindinkább az „igen“ vagy „nem“ állásfoglalására korlátozódni.

A katolicizmus tehát valóban válaszúton áll, s a mód, ahogy dönteni fog, elhatározó lehet az egész nemzet jövő sorsára is. *Itt lépni túl e belső forrongás ügye a felekezeti élet kereteit s válik általánosan magyar érdekűvé!* A katolikuság ugyanis helyzeténél és tömegénél fogva ma olyan döntő súlyt képvisel nemzeti életünkben, ami már szinte azonosítja őt a nemzet fogalmával. E hatalmas túlsúly érzékelésére nem is fontos anyagi erejét is felbecsülni, elég ha csak erkölcsi és szellemi erőállományát vesszük számításba. Ha már most a katolikuság komoly reformokra szánná el magát, mozgási irányától — ez szinte biztosra vehető — a magyarság más csoportjai sem függetleníthetnék magukat s e mozgási irányba kellene behelyezkednie magának az államnak is. Ha viszont a csökönyös mozdulatlanság álláspontjára helyezkedne a magyar katolikus egyház, e magatartása szintén az egész nemzet sorsát dönthetné el: tömbjének súlyával elháríthatatlan akadályként állana a szociális kibontakozás útjába s így magát is, a nemzetet is kiszámíthatatlan veszélyekbe sodorná. Le kell tehát itt szögeznünk: egyáltalában nem közömbös a magyarságra nézve, hogy a katolikus szellemi életben tapasztalható mostani szociális erjedés milyen irányt vesz, politikai másodérdekek és személyi csaták prédájává hull-e, vagy pedig átfogó reform-mozgalomban bontakozik ki. Le kell szögeznünk két irányba is: a magyarság felé, hogy ne lásson e vitákban tisztán felekezeti ügyet, s a katolikuság felé is, hogy még idejében mindnyájan ráébredjenek annak az óriási felelősségnek a tudatára, amely e téren a katolicizmusra hárul.

Valóban, ritkán mult annyi a magyar katolikuság állásfoglalásán, mint éppen a mai időkben s éppen ebben a vonatkozásában életünknek. A magyar szociális kibontakozás jövője — legalább is e pillanatban még — az ő kezébe van letéve. S az események sürget-

nek! Formai latolgatásokra — vagy éppen személyi vitákra — ma már nincs idő, de fölöslegesekek is, hisz épp a katolikus egyház az, amely minden vonatkozásában kidolgozott, modern szociális alapvetésekkel rendelkezik. Sajnos, ma még ezeken az alapokon a katolikus szellemiségnek csak egy töredéke áll, nagyon jellemzően azonban, éppen a fiatalság. Ezzel a fiatalsággal kell ma együttéreznie minden gondolkodó magyarnak s vele együtt sürgetni e szociális alapvetésekre annak az új magyar életnek a felépítését, amelynek vágya, — amint az András Károly idézett cikkéből is olyan világosan kitűnik — mindenki lelkében ott lobog már s melynek megvalósítását már a széles tömegek is éppen a katolicizmustól várják. Ez az igény mégcsak forradalminak sem nevezhető, hiszen nem kér egyebet, mint annak a szellemnek az érvényesítését, amelyet *pápák* szabtak a katolikus egyház és az emberiség elé s melyet az egyháznak, — akár tekintélyelvi, akár hitelvi szempontokból ítéljük is meg a dolgot — már régen diadalra kellett volna juttatnia! Ennek azonban tovább most már nem szabad késlekedni, a gyümölcs meg van érve, csak éppen a kosarakkal kell *ugyanazon* fa alá állani. Azt kérjük hát a vitázó uraktól és minden jóakarató magyartól, szociális vágyaik kosarával álljanak az Egyház fája alá, hogy az, mindnyájunk boldogulására, végre megrázhassa gazdag terhű ágait.

KISS JENŐ